OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Kirje

11.11.2025

VN/2628/2025
VN/2628/2025-OKM-58

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäisestä osasta (VNS 7/2025 vp)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta *Tulevaisuusselonteon 1. osa – Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045* (VNS 7/2025 vp). Valtioneuvosto antoi selonteon eduskunnalle 18.9.2025. Selonteko on laadittu valtioneuvoston kanslian johdolla poikkihallinnollisena yhteistyönä, johon kaikki ministeriöt ovat osallistuneet. Valmistelussa on hyödynnetty laajasti eri sidosryhmien näkemyksiä. Selonteon kokonaisuus muodostaa kattavan analyysin Suomen toimintaympäristön kehityssuunnista ja keskeisistä haasteista, jotka on huomioitava kaikilla yhteiskunnan sektoreilla.

Selonteossa hahmotellut muutossuunnat ja skenaariot sekä osaamisen, koulutuksen ja TKI-toiminnan kehityskulut ja Suomen asema suhteessa niihin osoittavat, että korkea osaaminen ja laaja-alainen sivistys ovat keskeisiä myös tulevaisuudessa.

Selonteossa ennakoitu muutos

Selonteossa ja sen strategisessa toimintaympäristöanalyysissä kuvataan käynnissä olevia muutoksia. Selonteon mukaan tiivistetysti:

- Maailma siirtyy strategisen kilpailun aikakauteen. Suurvaltojen jännitteet heijastuvat turvallisuuteen, talouteen, teknologiaan ja huoltovarmuuteen. Geopoliittinen epävarmuus ja talouden rakennemuutokset luovat uusia stressitekijöitä maailmantalouteen. Teknologinen kehitys, vihreä ja digitaalinen kaksoissiirtymä sekä generatiivisen tekoälyn yleistyminen muuttavat työelämää ja osaamistarpeita.

- Väestön ikääntyminen ja alhainen syntyvyys heikentävät huoltosuhdetta erityisesti vauraissa maissa, mikä uhkaa taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä. Kaupungistuminen kiihtyy, ja kaupunkien rooli taloudellisina ja poliittisina toimijoina voi vahvistua. Arvojen ja identiteettien polarisaatio voi lisätä yhteiskunnallisia jänniteitä.

- Teknologinen kehitys on nopeaa. Se kietoutuu geopoliittiseen kilpailuun ja muuttaa yhteiskunnan rakenteita, työntekoa ja arkea. Tekoäly ja datatalous kasvattavat tuottavuutta, mutta lisäävät

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

myös eettisiä ja tietoturvariskejä. Hybridivaikuttaminen, kyberuhkat ja informaatioympäristön muutos haastavat demokratiaa ja oikeusvaltiota.

- Ilmastonmuutoksen kiihtyminen ja luontokato uhkaavat elämää ylläpitäviä ekosysteemejä. Planetaarinen kolmoiskriisi – ilmastonmuutos, saastuminen ja luontokato – heikentää hyvinvointia ja lisää globaalia epävakautta.

- Globaalisti demokratia ja oikeusvaltiokehitys ovat heikentyneet. Autoritaariset valtiojärjestelmät vahvistuvat, disinformaatio ja tekoälyn epäeettinen käyttö horjuttavat instituutioiden riippumattomuutta ja vaaleihin kohdistuva vaikuttaminen lisääntyy.

- Kansalaisten luottamuksen heikkeneminen, eriarvoisuus ja osattomuus lisäävät yhteiskuntien haavoittuvuutta ja turvallisuusriskejä.

Selonteon kuvaamien muutosten maailmassa osaavat, luovat ja toimintakykyiset ihmiset ovat Suomen tärkeimpiä voimavaroja. Osaaminen ja toimintakyky ja näiden tuoma resilienssi, sivistysperusta ja ihmisten osallisuus yhteiskuntaan ovat korostuneen tärkeitä monin tavoin kriisiytyvässä maailmassa.

Osaamisen ja koulutuksen kehitystrendit

Osana selonteon strategista toimintaympäristöanalyysiä kuvataan myös osaamisen ja koulutuksen maailmanlaajuista muutosta.

- Koulutustoiminta laajenee maailmanlaajuisesti. Indikaationa tästä korkeakouluopiskelijoiden määrä maailmassa on yli 2,5 kertaistunut kuluvalla vuosisadalla vuoden 2000 noin 100 miljoonasta vuoden 2023 noin 264 miljoonaan (Unesco 2025). Kehitys on ollut maantieteellisesti epätasaista. Kasvu jatkuu.

- Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus OECD-maiden väestöstä on viime vuosikymmeninä pääsääntöisesti kasvanut, mutta Suomessa ei. Suomi on pudonnut korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osalta vuoden 1991 ykkössijalta keskiarvon alapuolelle. Myös ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa OCED-maiden keskiarvoa matalampi.

- Suomessa koulutuksen laatu ja oppimistulokset ovat kansainvälisesti vertaillen hyvällä tasolla, mutta trendit ovat olleet pitkään laskevia. PISA 2022 tutkimuksen tulokset osoittavat osaamisen heikentyneen laajalti OECD-maissa, erityisesti Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Suomen osalta kansallisten ja kansainvälisten oppimistulosmittausten tulokset ovat laskeneet jo pitkään.

- Muuttuva toimintaympäristö ja teknologinen kehitys edellyttävät uudenlaista osaamista sekä kykyä omaksua ja hyödyntää uusia teknologioita. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan merkitys tiedon ja osaamisen lähteenä, kasvun moottorina ja kilpailukyvyn turvaajana korostuu entisestään.

- Strateginen kilpailu ulottuu yhä vahvemmin tieteeseen ja tutkimukseen. Tieteellisen tutkimuksen painopiste siirtyy. Kiinan osuus kaikista tieteellisistä julkaisuista ja myös kaikkein viitatuimmista julkaisuista on kasvanut maailman suurimmaksi ja jatkaa kasvuaan. Kriisit ovat kuitenkin osoittaneet joustavan ja verkottuneen TKI-järjestelmän tärkeyden.

Maailman yleisen kehityksen lisäksi nämä maailmanlaajuiset ja OECD-maiden koulutusta ja osaamista koskevat trendit ja Suomen viimeaikaisen kehitys korostavat osaltaan koulutustason noston ja oppimistulosten parantamisen tärkeyttä. Suomen akuutti työllisyystilanne ei muuta kokonaiskuvaa. Työttömyys on kasvanut kaikilla koulutustasoilla, mutta koulutus on yhä edelleen käänteisessä suhteessa työttömyysasteeseen: mitä korkeampi koulutus, sitä matalampi työttömyysaste.

Sivistystoimialojen tärkeys korostuu kaikissa skenaarioissa

Tulevaisuusselonteossa kuvatut skenaariot ovat vuoden 2045 mahdollisia vaihtoehtoisia toimintaympäristön lopputilanteen kuvauksia. Skenaariot liittävät yhteen epävarmuustekijöiden vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja kuvaavat niiden keskinäisiä vuorovaikutuksia.

Osaamisen ja sivistyksen merkitys korostuu kaikissa neljässä skenaariossa, mutta erilaisin painotuksin.

- Positiivisimmassa skenaariossa, **yhteistyön maailmassa** koulutus, tutkimus ja sivistys vahvistavat kautta maailman kestävää kehitystä, kansainvälistä sääntöpohjaisuutta ja yhteistä varautumista. Tässä kansainvälisessä kehityksessä riskinä on Suomen koulutustason jääminen yhä pahemmin jälkeen muista kehittyneistä maista.

- **Teknojättien maailmassa** koulutus, osaaminen ja tutkimus- ja innovaatiotoiminta korostuu keinona säilyttää kilpailukyky ja päätösvaltaa. Toisaalta sivistystavoitteista huolehtimisen tärkeys korostuu pelkkien taloudellisten intressien palvelemisen rinnalla. Kulttuuri- ja luovien alojen digitaalisen infrastruktuurin tärkeys korostuu, jotta toimijat ovat kyvykkäitä toimimaan myös kansainvälisesti.

- **Blokkien maailmassa** sivistyksen, koulutuksen ja kulttuurin voidaan nähdä tukevan kriisinsietokykyä, yhteiskunnallista vakautta ja kansallista yhtenäisyyttä geopoliittisesti jakautuneessa maailmassa. Riskinä on sisältöjen poliittisen ohjauksen voimistuminen ja autonomian kaventuminen.

- **Murtuvassa maailmassa** korostuu osaaminen tuoma resilienssi, yhteisöllisyys ja kansalaisyhteiskunnan rooli, jotka auttavat ylläpitämään hyvinvointia ja toimintakykyä jatkuvan kriisin ja epävarmuuksien keskellä.

Tulevaisuusselonteon 8. luvussa on tunnistettu skenaarioista riippumattomia, päätöksenteon kannalta tärkeitä ja erityistä huomiota vaativia asioita Suomen tulevaisuusvalmiuden kehittämisessä.

- Väestön koulutus- ja osaamistason nosto todetaan Suomelle kohtalonkysymykseksi. Osaaminen ja sivistyksen nähdään tukevan kaikissa skenaarioissa sekä sosiaalista että planetaarista kestävyyttä ja vahvistaa demokraattisen yhteiskunnan toimintakykyä. Talouskasvu nojaa tuottavuuskasvuun ja inhimilliseen pääomaan. Erityistä huomiota on kiinnitettävä korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden kasvattamiseen, oppimistulosten parantamiseen ja elinikäisen oppimisen edistämiseen.

- Väestön hyvinvoinnin ja tulevaisuususkon vahvistaminen nähdään laaja-alaisena tavoitteena, johon kuuluu lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittäminen, mielenterveyden ja arjenhallinnan tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy sekä liikunnallisen ja yhteisöllisen elämäntavan edistäminen. Selonteossa korostetaan lapsimyönteisyyttä ja syntyvyyttä, mutta todetaan myös, että väheneväänsyntyvyyteen ja vanhenevaan väestöön on sopeuduttava.

- Kaikissa hahmotelluissa tulevaisuuksissa painottuu tieteen ja tutkimuksen merkitys yhteiskunnan kulmakivenä: tutkittu tieto ja tieteellinen ajattelu muodostavat perustan yhteiskunnan kestävälle kehitykselle, innovaatioille ja päätöksenteolle. Myös digitaalinen sivistys ja medialukutaito nostetaan keskeiseen asemaan osana yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Mis- ja disinformaation torjunta sekä lasten ja nuorten hyvinvointi vaativat pitkäjänteisiä toimia, ja riippumattoman median sekä luotettavan tiedon saatavuus on turvattava.

- TKI-toiminta vauhdittaa vihreää siirtymää ja kestävää kasvua. Myös luovien alojen kasvupotentiaali tunnistetaan aineettoman arvonluonnin ja innovaatioiden lähteenä. Edelleen työelämän murros edellyttää koulutuksen uudistamista ja jatkuvan oppimisen vahvistamista.

- Työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton edistäminen sekä kansainvälisten opiskelijoiden työllistymisen ja kotoutumisen tukeminen nähdään selonteossa tärkeinä osina osaamispolitiikkaa. Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymistä on tuettava. Yhteiskunnassa yleisesti sekä kouluissa ja työpaikoilla erityisesti on edistettävä yhdenvertaisuutta ja hyviä väestösuhteita.

- Selonteossa korostetaan sosiaalisen, kulttuurisen, ympäristöllisen ja taloudellisen kestävyyden välistä yhteyttä. Kestävyysmurroksen edistämisessä painotetaan ympäristökasvatuksen ja -viestinnän vahvistamista, kulttuurin roolia ekologisen siirtymän tukena sekä oikeudenmukaisen vihreän siirtymän varmistamista.

Kokonaisuudessaan selonteon kuva tulevaisuudesta tukee käsitystä, että koulutus, osaaminen, sivistys ja tutkimuspohjainen päätöksenteko ovat erityisen tärkeitä Suomen kestävälle tulevaisuudelle. Kulttuuri, taide, liikunta ja luovat alat vahvistavat toimintakykyä, hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja innovatiivisuutta sekä tukevat yhteiskunnan uudistumiskykyä.

Hallituskauden toimia

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla on kuluvalla hallituskaudella tehty lukuisia selonteon keskeisten viestien suuntaisia toimia ja myös seuraavien kuukausien saadaan päätökseen useita valmisteluprosesseja.

- Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti käynnissä on laaja-alainen peruskoulun tulevaisuustyö, jonka tavoitteena on arvioida ja uudistaa peruskoulua tieto- ja tutkimusperusteisesti. Työssä on koottu yhteen tutkijoita sekä koulutuksen ja eri alojen asiantuntijoita kehittämistarpeiden arvioimiseksi. Työssä on hyödynnetty myös tulevaisuusselonteon valmisteluaineistoja. Tulevaisuustyön suositukset ja visioraportti valmistuvat vuoden 2025 loppuun mennessä. Työllä on parlamentaarinen seurantaryhmä.

- Tiede ja kulttuuriministerin aloitteesta käynnistetty myös korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision uudistaminen. Työssä luodaan visio vuoteen 2040 ja tunnistetaan tarvittavat toimenpiteet vision saavuttamiseksi. Korkeakoulujen toimintaympäristö on muuttunut 2017 julkaistun edellisen vision jälkeen merkittävästi. Visiotyössä on tarkoitus vastata käynnissä oleviin yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä luoda korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen pitkän aikavälin suuntaviivoja.

- Vuonna 2024 eduskunnalle annetun kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanon suunnittelu on käynnissä. Suunnitelmassa määritellään konkreettiset toimenpiteet selonteon tavoitteiden toteuttamiseksi eduskunnan linjausten mukaisesti.

- Vuoden 2025 loppuun mennessä valmistuu työryhmätyö, jonka tehtävänä on valmistella esitys, miten väestönkehityksen nykyisiin ja tuleviin haasteisiin vastataan perusopetuksen järjestämisessä.

- Kesään 2026 mennessä valmistuu työryhmätyö, jonka tehtävänä on luoda yhteinen näkemys perusopetuksen oppimistulosten laskuun vaikuttaneista tekijöistä sekä laatia yhteiseen näkemykseen perustuva esitys kehittämistarpeista ja toimenpiteistä oppimistulosten kääntämiseksi nousuun.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti syyskuussa 2025 hankkeen, jossa valmistellaan kasvatus- ja opetushenkilöstölle esi- ja perusopetukseen digitaalisen osaamisen kuvaukset. Kuvauksilla varmistetaan digitaalinen ja digipedagoginen osaaminen opetus- ja kasvatushenkilöstölle, jotta he pystyisivät ohjaamaan oppilaita digitaalistuvassa yhteiskunnassa oppimiseen ja toimimiseen sekä kasvattaa oppilaita vastuulliseen käyttöön, kriittiseen medialukutaitoon sekä ymmärrykseen tekoälystä.

- Englanninkielinen lukiokoulutus on mahdollista aloittaa aikaisintaan 1.8.2026 ja englanninkielisiä ylioppilastutkinnon kokeita on mahdollista suorittaa syksystä 2028 alkaen.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti keväällä 2025 eri tieteenalojen tutkijoista koostuvan asiantuntijaryhmän selvittämään nuorten tulevaisuususkon heikkenemiseen vaikuttavia tekijöitä sekä laatimaan suosituksia tilanteen parantamiseksi helmikuun loppuun mennessä 2026.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti syyskuussa 2025 hallitusohjelman mukaisen perusopetukseen osaamistakuun valmistelun. Osaamistakuun tavoitteena on varmistaa, että perusopetuksessa on kansallisesti yhtenäiset menettelyt, joilla jokainen nuori saa riittävät perustaidot jatko-opintoihin. Toteutus käynnistetään perusopetuslain uudistuksella, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2027. Lainsäädäntömuutoksen pohjalta käynnistetään myöhemmin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kehittämistyö yhdessä asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa.

- Esi- ja perusopetuksen oppimisen tuen järjestelmää on kuluvalla hallituskaudella uudistettu. Perusopetuslakia on muutettu 1.8.2025 alkaen siten puhelimien ja muiden mobiililaitteiden käyttö oppitunnin aikana sallitaan vain rajoitetusti. Perusopetuslakiin tehtyjen muutosten myötä opetussuunnitelmiin ollaan sisällyttämässä liikunnallisen elämäntavan edistämisen tavoitteita.

- Käynnissä on Suomi liikkeelle -ohjelma, jonka tavoitteena on lisätä eri-ikäisten ihmisten päivittäistä liikkumista ja tukea liikunnallisia arjen valintoja. Ohjelmalla edistetään liikkumismahdollisuuksia ja kannustetaan väestöä aktiivisempaan elämäntapaan. Hallitusohjelmassa on sitouduttu jatkamaan Harrastamisen Suomen mallia, jonka kautta jokaiselle lapselle ja nuorelle turvataan mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen.

Opetusneuvos Ilmari Hyvönen

Liitteet -

Jakelu Eduskunnan sivistysvaliokunta

Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Westerholm
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Rosanna Blomster-Bröckl
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Santeri Lohi
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Andreas Elfving
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Johanna Mantere
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Annika Lyytikäinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Toni Ahva
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Heidi Backman
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Emma Hannonen